

Co může říci česká reformace českému člověku dnes

Protestantské církve prožívají období „velkých výročí“ – vydání Bible kralické (1613), prvního vysluhování pod obojí (1414), mučednické smrti Mistra Jana Husa (1415) a Jeronýma Pražského (1416). Jaký význam mají tyto a další osobnosti a události české reformace pro dnešního člověka?

Česká reformace co do myšlenkového obsahu začala Husem. Jan Hus vycházel jednak z myšlenek anglického reformátora Johna Wycliffa (1320?-1384), jednak navazoval na své domácí předchůdce. Odmítal uctívat osoby a věci, hlásal nadřazenost poznané pravdy inspirované Biblí nad jinými autoritami, byl ochoten za ni položit život. Ve výkladu českých dějin bývá česká reformace spojována s husitstvím, které bývá hodnoceno buď jako vrchol českých dějin nebo jako ničivé vandalské hnutí. Husitské války byly ovšem převážně vedeny na obranu svobody svědomí a samostatnosti země proti opakovaným křižáckým výpravám. Česká reformace nebyla násilná, nezapomínejme na Petra Chelčického a jeho stoupence – pozdější Jednotu bratrskou. Husitské války byly jen krátkou epizodou ve srovnání s českou reformací jako myšlenkovým hnutím. To se rozvíjelo dvě stě let až do Bílé hory a přineslo některé pozoruhodné plody.

Čtyři pražské artikuly byly programem husitství, na němž se usnesly v roce 1419 všechny husitské strany. Od zvěstování Slova Božího bez překážky (1. artikul) lze odvozovat svobodu slova vůbec. Přijímání pod obojí (2. artikul) odstranilo rozdíl mezi privilegovaným kněžstvem a ostatními. Zásadu, že církev nemá mít světský majetek (3. artikul), můžeme chápat jako odpor ke zneužívání moci a hromadění majetku. Trestání hříchů ve všech stavech (4. artikul) zavedlo rovnost občanů před zákonem. Rovnost byla zdůrazněna oslovením „bratře, sestro“ u husitů i později v Jednotě bratrské bez rozdílu stavů. V programu husitství tak můžeme najít prvky, které ukazují k modernímu demokratickému uspořádání společnosti.

Tomu odpovídá i důraz na **vzdělání pro všechny**. Aeneáš Sylvius Piccolomini, budoucí papež Pius II., byl odpůrce husitství. Přesto konstatoval, že kdejaká husitská žena zná Písmo svaté lépe než mnohý římský kněz. Touha po obecné znalosti Písma vedla husity a později Jednotu ke snaze opatřit moderní překlad Bible do národního jazyka i s vysvětlivkami pro laiky (Bible Kralická, šestidílna 1579-1593, poslední jednosvazkové vydání 1613) a k pozoruhodnému rozvoji vzdělání. Vedle základního školství vznikaly v české reformaci i střední školy (školu v Praze u Salvátora např. financoval Petr Vok z Rožmberka). Vrcholem myšlenkového úsilí české reformace je Komenský. Jeho všennápravné snahy o lepší uspořádání lidských věcí budí respekt dodnes.

Unikátní v české reformaci byly **mírové snahy** a **náboženská tolerance**. Jejich předchůdcem byl už Petr Chelčický, který uprostřed husitských válek brojil proti násilí. (Od Chelčického se odvíjí zajímavá cesta nenásilné myšlenky dějinami: Chelčický průkazně ovlivnil Tolstého, ten Gándhího, ten M. L. Kinga.) Jiří z Poděbrad od roku 1462 usiloval o mírové sjednocení Evropy – o unii, která by vnitřní spory řešila jednáním, nikoli válkou. Doma Jiří donutil bojující strany k míru a po jeho smrti se usnesení, že rozdíly ve víře se nesmějí rozhodovat bojem, stalo zemským zákonem (Kutnohorský náboženský mír 1485). Tento zákon vedl k zrovnoprávnění katolíků a kališníků v zemi dříve, než v Evropě vůbec začala reformace a s ní náboženské války. Zcela mimořádné je i společné vyznání dvou církevních organizací; církev

podobojí a Jednota bratrská vytvořily roku 1575 společnou Českou konfesi. Konečně Rudolfův majestát z roku 1609 potvrdil svobodu vyznání i pro poddané. Bylo to něco naprosto převratného, když všude kolem platila zásada *cuius regio, eius religio*, což znamenalo, že poddaní se museli přizpůsobit víře pána.

Česká reformace byla po Bílé hoře mocí potlačena, přesto její vliv zůstal silný. Dál zněly bratrské písně, které už v 17. století přebíraly katolické kancionály. O duchovní obsah české reformace se opírali obrozenci i moderní česká společnost, jmenovitě T. G. Masaryk. Ale nakolik tyto ideály zůstávají platné dnes? Všechny vize české reformace – důraz na společenskou rovnost, na vzdělání, na svobodu svědomí, toleranci i mírové snahy – se během staletí staly v euroamerické civilizaci samozřejmou součástí jejího myšlenkového světa. Přesto se o jejich uskutečňování v praxi musí stále znovu svádět zápas.

V české reformaci však bylo ještě něco podstatného, co dnes, jak se zdá, postupně ztrácíme. Byl to **důraz na věrnost poznané pravdě** (dosvědčený nejvýrazněji Husem, navzdory koncilu, který ho umlčel a odsoudil k smrti). Tato pravda ovšem nebyla chápána v duchu současných úvah o tom, že „každý má svou pravdu“. Hus měl na mysli pravdu Páně, kterou nevlastníme, která je nade všemi, je vyšším principem, který je závazný pro svědomí a nakonec zvítězí. Tuto pravdu Páně smíme poznávat, nebo lépe: tato pravda Páně se nám dává poznávat, když ji pokorně hledáme. A pak stojí za to vyznávat ji, žít ji a bránit až do smrti. A to i tehdy, když „někdy na čas poražena bývá“ (jak prý říkal Jiří z Poděbrad).

Současná euroamerická civilizace je v nebezpečí, protože ztrácí jednotící ideály. Když chybí vyšší princip, který by byl nad jednotlivcem, relativizují se morální hodnoty a rozměňují se cíle. Stará moudrost však učí, že kdo rezignuje na vyšší cíle, neuspěje ani v malých. Česká reformace, vedena ideálem svrchované pravdy, dokázala vidět daleko dopředu. Za pokusy uskutečnit něco z těchto ideálů se obvykle platí krutá daň, jak ukazují i dějiny české reformace. Přesto se jich nelze vzdávat, protože rozpad společných hodnot nebo rezignace na ně ohrožují samu existenci společenství.

prosinec 2013

Na textu pracovali Miloš Calda, Jan Čapek, Gerhard Frey-Reininghaus, Jindřich Halama, Daniela Hamrová, Miloš Hübner, Ladislav Pokorný a Tomáš Růžička za předsednictví Zdeňka Susy.